

Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten för utformningen av ett anhållningsbeslut och för underlåtenhet att vidarebefordra en anmälan mot en åklagare

Anmälningar

I en anmälan som kom in till JO den 29 september 2005 (dnr 4283-2005) framförde jur. kand. AA klagomål mot Polismyndigheten i Stockholms län med anledning av ett frihetsberövande m.m. Sedan det framkommit att ärendet utreddes vid Åklagarmyndigheten, Riksenheten för polismål i Stockholm, ansåg jag att det inte fanns anledning för mig att vidta några ytterligare åtgärder i ärendet, varför ärendet avslutades den 7 oktober.

AA inkom därefter, den 1 november 2005, i detta ärende med en anmälan i vilken hon angav att chefsåklagaren BB, med anledning av hennes tidigare anmälan, hade beslutat att inte inleda förundersökning. Hon hemställde därför att JO skulle pröva ärendet.

Utredning

Handlingar i City åklagarkammars i Stockholm ärende 111-9424-05 (polisens ärende K221241-05), Enhetens för interna utredningar, CU, ärende K230521-05 och Riksenhetens för polismål ärende 820B-1152-05 infordrades och granskades. Vidare inhämtades vissa muntliga upplysningar från Riksåklagarens kansli och från Utvecklingscentrum Umeå.

Av utredningen framgick bl.a. följande. CC, som senare kom att företrädas av AA, greps på en läkarmottagning på Sveavägen i Stockholm den 7 september 2005 misstänkt för hot mot tjänsteman alternativt olaga hot. Efter att han hade förts till polisstationen hölls ett kortare förhör under vilket CC meddelade att han förnekade brott och inte ville yttra sig ytterligare utan att en advokat var närvarande. Efter förhöret beslutade kammaråklagaren DD att anhålla CC. På den s.k. tvångsmedelsblanketten antecknades att CC var misstänkt för hot mot tjänsteman alternativt olaga hot och att det förelåg s.k. kollusionsfara och recidivfara. Ungefär femton timmar senare hävdades anhållnings-beslutet av kammaråklagaren EE.

Vidare framgick att CC den 16 september i samband med ett förhör anmälde de polismän som transporterade honom från läkarmottagningen till arresten för misshandel. Hans anmälan överlämnades den 19 september till åklagare för prövning om förundersökning skulle inledas och den 22 september beslutade BB att inleda förundersökning rörande misshandel.

Den 29 september översände AA för kännedom en kopia av den anmälan som hon samma dag hade gett in till JO (se ovan) till polismyndigheten. Anmälan vidarebefordrades till Riksenheten för polismål. I AA:s anmälan ifrågasattes bl.a. om det funnits grund att under ett dygn frihetsberöva CC. Vidare framfördes kritik mot polisens agerande i samband med transporten av CC till och från arrestlokalen och även i övrigt under ärendets handläggning. Den 27 oktober beslutade BB att inte inleda förundersökning med motiveringen att uppgifterna i anmälan inte gav anledning att anta att brott som hörde under allmänt åtal hade förövats. AA:s anmälan överlämnades inte till Utvecklingscentrum Umeå.

Slutligen beslutade BB den 11 november att lägga ned för-undersökningen rörande misshandel som inletts med anledning av CC:s anmälan med motiveringen att det inte längre förelåg anledning att anta att brott som hörde under allmänt åtal hade förövats.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande. Av yttrandet skulle särskilt framgå vilka rättsliga överväganden som föregick beslutet att anhålla CC samt vilka överväganden BB gjorde i frågan om han skulle överlämna AA:s anmälan, såvitt avsåg påståendet om frihetsberövande utan laga grund, till Utvecklingscentrum Umeå.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren FF) kom in med ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från vice överåklagaren GG (här utelämnade), BB och DD.

DD anförde i huvudsak följande.

Jag har svaga minnesbilder av ärendet men kan minnas att föredragande polisman berättat för mig att CC var mycket aggressiv och att målsäganden var rejält uppskrämd.

Kollusionsfara förelåg eftersom brottet var förnekad och CC vägrade att uttala sig. Hans uppfattning om händelseförloppet fanns alltså inte att tillgå. Det fanns, såvitt jag kan förstå efter att ha tagit del av handlingarna, risk att CC skulle kontakta målsäganden på läkarhuset och skrämma denne att ta tillbaka sina uppgifter. Jag kan inte minnas att jag fått veta att det fanns väktare som var vittnen till brottet och det är kanske inte heller troligt att de var närvarande vid själva läkarbesöket. Jag har en ytterst svag minnesbild – som kan vara felaktig – att den misstänkte hade något eget vittne som han inte skulle ha möjlighet att påverka.

Recidivfaran bestod, med hänsyn till CC:s aggressivitet, av den uppenbara risken att CC om han försattes på fri fot skulle ånyo uppsöka läkarhuset och målsäganden för att fortsätta hota eller rent av skada honom eller annan person på läkarhuset. Jag brukar alltid anteckna på baksidan av tvångsmedelsblanketten om föredragande polisman lämnar upplysningar om uppgifter i belastningsregistret. Någon sådan anteckning finns inte så jag kan därför dra slutsatsen att sådana upp-gifter inte lämnats.

BB

Jag brukar ha som princip att överlämna ett ärende till UC Umeå om det klart framgår att anmälan riktas mot åklagare eller där det framgår eller senare framkommer att det varit en åklagare som varit ansvarig för det handlande som anmäls som felaktigt.

Den anmälan jag först prövade gjordes av målsäganden själv och var enbart anmälan mot polis rörande misshandel. Jag inledde förundersökning.

Jag fick sedan av polismyndigheten en kopia av anmälan till JO från en jurist som var riktad mot polismyndigheten och en polismans agerande. Jag tog inget beslut eftersom det rörde annat än det jag utredde och ärendet handlades av JO. Jag fick sedan ett beslut av JO den 7 oktober 2005 där ärendet rörande "klagomål mot polismyndigheten" avslutades med anledning av att det framkommit att ärendet utreddes vid riksenheten för polismål. Jag tog kontakt med HH på JO för att klargöra att jag inte hade en pågående utredning rörande de påståenden som fanns i JO-anmälan. Vi kom överens om att jag nu fick ta ställning till den ursprungliga JO-anmälan.

Man kan naturligtvis diskutera om jag skulle ha överlämnat klagomålet om frihetsberövande utan grund som ett påstående om fel av åklagare till UC Umeå. Jag gjorde dock den bedömningen att klagomålet i denna del, som gjorts av en jurist, helt var riktad mot polisens agerande vid och under frihetsberövandet. JO hade ju inte heller gjort någon annan bedömning när ärendet avslutades där. Jag fann därför inte något skäl till att överlämna denna del till UC Umeå.

FF**Bedömning****Anmälan mot åklagare**

Av 2 § Åklagarmyndighetens föreskrifter om handläggningen av anmälningar mot åklagare och domare m.fl. (ÅFS 2005:7) framgår att anmälningar, med påstående att annan åklagare (än de som anges i 1 §) har gjort sig skyldig till brott i tjänsten eller om fråga uppkommit om att åklagaren har handlat felaktigt i samband med arbetet, skall handläggas av överåklagaren vid Utvecklingscentrum Umeå.

BB har i sitt yttrande lämnat en förklaring till varför ärendet inte överlämnats på sätt som föreskrivs i nämnda ÅFS. Den JO-anmälan som BB uppgivit sig ha erhållit en kopia av från polismyndigheten riktar sig i "huvudet" mot Polismyndigheten i Stockholms län och en namngiven polis-inspektör. Någon direkt kritik mot åklagares handläggning lämnas inte. Mot bakgrund av att det i nämnda JO-anmälan bl.a. riktas kritik mot att personen ifråga frihetsberövats under ett dygn kan det naturligtvis diskuteras, som BB själv uttrycker det i sitt yttrande, om inte BB borde ha observerat att frihetsberövandets längd utgjorde en signal om att personen ifråga torde ha varit anhållen och att kritiken således även omfattade beslutande åklagare. Enligt min bedömning borde mot bakgrund härav ärendet ha överlämnats till överåklagaren vid Utvecklingscentrum Umeå.

Anhållningsbeslutet

När det gäller den information som den beslutande åklagaren erhöll inför anhållningsbeslutet den 7 september 2005 kl. 18.35 får jag hänvisa till yttrandet från berörd åklagare. Följande uppgifter framgår av handlingarna i målet och torde ha relaterats för åklagaren inför dennes anhållningsbeslut. Av den anmälan som den 7 september 2005 kl. 14.35 upptagits i ärendet (0201-K221241-05) samt det förhör som hållits med målsäganden samma dag med början kl. 14.34 framgår att den misstänkte CC vid besök på läkarhuset hotat målsäganden – undersökande läkaren – med brott genom att uttala: Skriv ut medicinen läkardjäväl annars kommer något allvarligt att hända dig. I förhöret säger målsäganden att han kände sig mycket skrädd och rädd när CC skrek detta och att det här var det absolut värsta han varit med om. Vidare framgår att CC tidigare varit patient hos honom vid åtta tillfällen och att CC tidigare hotat dennes kollegor. Målsäganden uppgav sig vara rädd för CC och att han aldrig mer ville träffa CC.

Åklagaren anhöll CC som på sannolika skäl misstänkt för hot mot tjänste-man alternativt olaga hot den 7 september 2005. Enligt åklagaren förelåg såväl kollusionsfara som recidivfara.

CC förnekade brott och vägrade att lämna någon förhørsutsaga utan med-verkan av advokat. Att en misstänkt vägrar att lämna uppgifter kan inte i sig tas till intäkt för att det finns risk för kollusion eftersom denne inte har någon skyldighet att yttra sig. Den misstänktes vägran att medverka kan emellertid utgöra ett tecken på att det ändå finns kollusionsfara. I nu aktuellt mål var det såvitt åklagaren kunde minnas även så att CC hade ett vittne som ännu inte hade hörts och som CC eventuellt skulle kunna påverka om CC försattes på fri fot.

CC var vid tidpunkten för anhållningsbeslutet såvitt känt är inte dömd eller misstänkt för annan brottslighet. Någon recidivfara mot bakgrund härav har således inte förelegat. CC har hotat målsäganden med vedergällning för att denne inte skrev ut av CC begärd/krävd medicin. Om CC själv eller någon annan skulle stå för den uttalade vedergällning var något som åklagaren naturligtvis inte kunde känna till utan åklagaren hade att göra en riskbedömning av om CC eller någon annan skulle sätta det uttalade hotet i verket. Mot bakgrund av ovan relaterade uppgifter från målsäganden har det funnits skäl för åklagarens bedömning att det förelegat recidivfara. Möjligen kan diskuteras om CC borde ha fri-givits tidigare än vad som nu skedde (CC frigavs den 8 september kl. 09.58). Jag vill i detta sammanhang hänvisa till Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångs-medel sid. 188: I förarbetena har framhållits att häktning på grund av risk för recidiv kan användas för att bryta en pågående seriebrottslighet och även i övrigt för att motverka återfall i brott. Det bör enligt departementschefen särskilt beaktas om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt allvarligt kränker annans personliga integritet. Som exempel på sådana brott nämndes misshandel, olaga hot och bostadsinbrott. Skälen för häktning bör enligt förarbetena bli starkare ju mer den befarade brottsligheten kan antas kränka enskildas personliga sfär.

Jag ansluter mig således till chefsåklagarens bedömning att det inte finns skäl att rikta kritik mot åklagarens tvångsmedelshantering i nu aktuellt mål.

AA yttrade sig över remissvaret. Det framkom också bl.a. att Stockholms tingsrätt den 2 februari 2006 hade ogillat ett åtal mot CC rörande olaga hot.

Bedömning

Anhållningsbeslutet

Enligt huvudregeln i 24 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) får den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han avviker (flyktfara), undanröjer bevis eller försvårar utredningen (kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas.

Om det finns skäl att häkta någon, får han anhållas i avvaktan på rättsens prövning av häktningsfrågan. Under vissa förutsättningar är det tillräckligt för ett anhållningsbeslut att en person är skäligen misstänkt för brottet. Beslut om anhållande fattas av åklagaren (24 kap. 6 § RB).

Ett anhållande kan således sägas vara en provisorisk åtgärd för att möjliggöra häktning och skall i princip inte beslutas om inte häktning kan aktualiseras.

Vidare gäller för all användning av tvångsmedel den s.k. proportionalitetsprincipen. Denna innebär att ett straffprocessuellt tvångsmedel får användas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Beslutsfattaren måste således i varje enskilt fall avgöra om den skada som användningen av tvångsmedlet medför står i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden.

Av utredningen framgår att CC greps den 7 september 2005 på en läkarmottagning och att han därefter fördes till polisstationen. Där hölls ett s.k. anhållandeförhör (24 kap. 8 § RB) varefter DD beslutade att anhålla CC på sannolika skäl misstänkt för ”hot mot tjänsteman alt. olaga hot 050907”. Som grund för beslutet angav hon att det förelåg kollusionsfara och recidivfara. Anhållningsbeslutet hävdades av EE omkring femton timmar senare.

Ett beslut om anhållande skall ange det brott som misstanken avser och grunden för anhållandet (24 kap. 6 § tredje stycket RB). Enligt min uppfattning skall åklagaren inte – på sätt som skedde i detta fall – i ett anhållningsbeslut ange alternativ i fråga om vilket brott den anhållne misstänks ha begått. På motsvarande sätt som gäller för rätten vid beslut om häktning måste åklagaren, när anhållningsbeslutet fattas, ange vilket (eller vilka) brott som han eller hon, med hänsyn till föreliggande fakta, anser att den misstänkte har begått och pröva förutsättningarna för anhållande utifrån detta ställningstagande. Det finns naturligtvis däremot inget som hindrar att åklagaren, om utredningsläget förändras, ändrar sitt beslut till att avse en gärning med annan rubricering. Den anhållne måste dock givetvis underrättas om detta. Ingenting hindrar heller åklagaren från att i sin häktningsframställning ange alternativa brottsrubriceringar (se Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, s. 245 f. och 278).

Som grund för beslutet att anhålla CC har antecknats att det förelåg risk för att han skulle försvåra utredningen (kollusionsfara) och för att han skulle fortsätta sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Som framgår av lagtexten skall riskbedömningen göras med utgångspunkt i brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller annan omständighet. I förarbetena har uttalats bl.a. att risken skall vara konkret och att det krävs att faran i det enskilda fallet framstår som beaktansvärd, som något man på allvar har att räkna med (prop. 1986/87:112 s. 71 och 102).

Som Åklagarmyndigheten anger i sitt yttrande kan en misstänkts vägran att lämna uppgifter inte i sig tas till intäkt för att det finns risk för kollusion, eftersom den misstänkte inte har någon skyldighet att yttra sig. Däremot kan den misstänktes vägran att medverka utgöra ett tecken på att det finns kollusionsfara. I förevarande fall har DD, utöver CC:s vägran att yttra sig, angett att hon har en svag minnesbild av att CC skulle ha haft ett eget vittne och att det därmed fanns risk för att CC skulle försöka påverka såväl vittnet som målsäganden. Jag finner det inte meningsfullt att närmare utreda om CC nämnt att det fanns ett vittne eller inte, utan nöjer mig med att konstatera att om så var fallet borde det naturligtvis ha dokumenterats i utredningen.

Jag vill också anmärka att all kontakt mellan den misstänkte och vittnen eller andra personer givetvis inte är förbjuden, eftersom den misstänkte måste kunna förbereda sitt försvar. Så länge en sådan kontakt inte syftar till illojal påverkan är den således tillåten (se bl.a. SOU 1977:50 s. 153). Ändamålet med ett frihetsberövande p.g.a. kollusionsfara är ju att den misstänkte inte skall kunna begå handlingar med syfte att hindra att ett materiellt riktigt utredningsresultat skall uppnås.

Risken för fortsatt brottslig verksamhet har ansetts bestå i att CC, som inte förekom i belastningsregistret, skulle begå liknande eller allvarligare gärningar mot samme målsägande.

Vid bedömningen av om det föreligger risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet är den misstänktes tidigare brottsbelastning givetvis av stor betydelse. Undantagsvis, vid vissa typer av brott där återfallsrisken erfarenhetsmässigt är hög, kan det emellertid anses föreligga risk för återfall även om den misstänkte inte tidigare är straffad.

I ett fall som det förevarande, där en tidigare ostraffad person misstänks för att vid ett tillfälle ha framfört ett hot mot någon han inte närmare är bekant med, bör det emellertid enligt min uppfattning krävas att det föreligger speciella omständigheter för att recidivfara skall anses föreligga.

Huruvida recidiv- och kollusionsfara förelåg i det aktuella fallet är naturligtvis i stor utsträckning en bedömningsfråga i vilken man kan ha olika uppfattningar utan att någon av dem behöver vara felaktig. Utan att kritisera den bedömning som DD gjorde i det ögonblick då hon beslutade att anhålla CC, menar jag emellertid för egen del att utredningen närmast talar för att varken kollusions- eller recidivfaran var sådan att det fanns tillräckliga skäl att anhålla CC. Vid den bedömningen har jag utgått från att CC vid anhållandeförhöret inte nämnde något om ett eget vittne.

Åklagarmyndigheten har ansett att beslutet att anhålla CC var riktigt, men att det möjligen kan diskuteras om inte anhållningsbeslutet skulle ha hävts tidigare än som skedde. Av utredningen framgår emellertid att det enda som inträffade i tiden mellan att CC anhölls och frigavs var att det, ungefär en timme innan han frigavs, hölls ett nytt kortare förhör med honom under vilket han vidhöll såväl att han förnekade brott som att han inte ville yttra sig utan att en advokat var när-varande. Det förhöret borde således inte ha kunnat påverka bedömningen av om det förelåg kollusions- eller recidivfara. Jag kan därför inte dela myndighetens redo-visade ståndpunkt.

Anmälan mot åklagare

Enligt 2 § Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2005:7) om handläggningen av anmälningar mot åklagare och domare m.fl., som trädde i kraft den 29 september 2005 och upphörde att gälla vid det senaste årsskiftet, skulle en anmälan med påstående att annan åklagare (än de som angavs i 1 §) hade gjort sig skyldig till brott i tjänsten eller om fråga hade uppkommit om att åklagaren hade handlat felaktigt i samband med arbetet, handläggas av överåklagaren vid Utvecklings-

centrum Umeå. Sedan den 1 januari 2007 gäller i stället, enligt 1 och 16 §§ ÅFS 2006:12, att ärenden om brott av åklagare i princip skall handläggas vid Riksenheten för polismål, medan ärenden om felaktigt handlande alltså skall handläggas vid Utvecklingscentrum Umeå.

I AA:s skrivelse – rubricerad ”Ang. JO-ANMÄLAN” och daterad den 29 september 2005 – anger hon inledningsvis att hon anmäler Polismyndigheten i Stockholms län och en viss inspektör. Därefter lämnar hon en redogörelse för det påstådda händelseförloppet. Slutligen anger hon i punktform den kritik som riktas mot myndigheten och inspektören. Den första punkten lyder: ”Polismyndigheten har frihetsberövat min klient under ett dygn utan godtagbar grund, vilket ifrågasätts. Det brott som han misstänks för kräver inte sådan ingripande åtgärd som ett frihetsberövande.”

Det påstås således uttryckligen i skrivelsen att det förekommit ett frihetsberövande utan godtagbar grund. Som Åklagarmyndigheten angett i sitt yttrande måste frihetsberövandets påstådda varaktighet för BB ha utgjort en klar indikation på att CC varit anhållen. Till detta kommer att BB en dryg vecka innan han fick del av AA:s skrivelse hade beslutat att inleda förundersökning rörande misshandel med anledning av CC:s anmälan angående samma händelseförlopp. I det ärendet hade bl.a. ett s.k. arrestantblad inhämtats. Det borde således ha varit känt för BB att CC hade varit anhållen.

BB har emellertid anfört att han hade som princip att överlämna ett ärende till Utvecklingscentrum Umeå om det klart framgick att anmälan riktades mot åklagare eller det framkom att en åklagare varit ansvarig för det påstått felaktiga handlandet samt att han gjorde bedömningen att AA:s anmälan endast avsåg polisens agerande.

Föreskrifter om att anmälningar mot vissa befattningshavare skall handläggas vid viss enhet eller på viss nivå syftar bl.a. till att säkerställa att prövningen sker, och uppfattas ske, utan ovidkommande hänsynstaganden. Jag anser därför för min del snarare att en åklagare som mottar en anmälan av detta slag endast kan underlåta att lämna ärendet vidare när det klart framgår att anmälan inte riktas mot en sådan befattningshavare som föreskriften avser eller gäller ett handlande för vilket denne varit ansvarig. Om det inte framgår vem anmälan riktas mot, måste åklagaren anses ha en skyldighet att försöka få klarhet i frågan, vilket ofta torde kunna ske genom en kontakt med anmälaren.

— — — —

Jag finner sammanfattningsvis skäl att rikta kritik mot att DD som grund för sitt anhållningsbeslut angav att CC kunde misstänkas ha gjort sig skyldig till endera av två gärningar och mot BB:s handläggning av AA:s anmälan.

Vad AA har anfört i övrigt ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något annat uttalande från min sida.

Med dessa uttalanden avslutar jag ärendet.